

# Motion till riksdagen 2025/26:57

av Jessica Wetterling m.fl. (V)

## med anledning av prop. 2024/25:155 Stärkt konstitutionell beredskap

---

### Innehållsförteckning

|                                                                  |   |
|------------------------------------------------------------------|---|
| Förslag till riksdagsbeslut.....                                 | 2 |
| Inledning.....                                                   | 2 |
| Regeringens förslag .....                                        | 2 |
| Vänsterpartiets ställningstagande .....                          | 3 |
| Stärk Lagrådets roll och värnandet av fri- och rättigheter ..... | 3 |
| Beredskapslagar för fredstida kriser .....                       | 5 |

# Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att se över hur Lagrådets roll kan stärkas vid regeringens extraordinära normgivningskompetens och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska intensifiera arbetet med att ta fram beredskapslagstiftning för fredstida kriser och tillkännager detta för regeringen.

## Inledning

Under covidpandemin blev det uppenbart att det saknas en tydlig reglering av hur beslutsfattandet ska gå till vid brådskande och allvarliga situationer som en pandemi eller en annan oförutsedd och exceptionell samhällskris. Riksdagen blev därför tvungen att fatta en rad snabba beslut som enbart gick ut på att verkställa det regeringen redan beslutat om. På grund av tidspressen fanns det svårigheter för riksdagen att skaffa sig någon djupare kunskap om vissa lagstiftningsärenden. Vidare kunde inte riksdagen ställa regeringen till svars för innehållet i lagstiftningsärendena. Detta är en allvarlig brist som ledde till att regeringen tillsatte en parlamentarisk utredning i syfte att se över normgivningsmakten vid allvarliga fredstida kriser. Eftersom riksdagen och dess utskottskanslier inte har samma möjlighet att utreda och bereda förslag som Regeringskansliet är det enligt Vänsterpartiet inte en framkomlig väg att förlita sig på att riksdagen i en sådan extrem situation ska kunna fatta beslut genom att lägga fram utskottsinitiativ. Även beslutsfattande som behöver gå snabbt måste bygga på att regeringen lägger fram propositioner som riksdagen sedan kan ta ställning till och granska. Erfarenheterna från pandemin har visat att när det finns en god dialog mellan riksdag och regering, där riksdagen hålls informerad, kan den ordinarie beslutsprocessen anpassas utifrån aktuella förhållanden. Men det har även visat på behovet av ett regelverk för hur Sverige ska styras vid en allvarlig fredstida kris. Pandemin visade också att det är svårt att i förväg veta vilka åtgärder som kan krävas vid en kris och att förutse vilken situation som kan leda till att en kris uppstår. Därför behövs en generellt hållen lagstiftning som på ett tydligt och förutsägbart sätt reglerar hur beslutsfattandet ska gå till under dylika förhållanden.

## Regeringens förslag

Regeringen föreslår i sin proposition ändringar i regeringsformen i syfte att stärka den konstitutionella beredskapen och säkerställa att Sverige kan styras på ett demokratiskt, effektivt och rättsenligt sätt även i krig och andra svåra kriser. Förslagen innebär i huvudsak att riksdagen och regeringen ges bättre förutsättningar att fullgöra sina uppgifter och fatta nödvändiga beslut på legal grund i sådana situationer. Det föreslås bl.a. att riksdagens möjligheter att sammanträda stärks. En ny bestämmelse i regeringsformen öppnar upp för möjligheten att hålla helt digitala riksdagssammanträden i vissa svåra situationer. Riksdagens krigsdelegation föreslås behållas för krig och krigsfara, och reglerna om delegationen justeras. Bland annat föreslås talmannen få en roll som

motsvarar den i riksdagen. Vidare ska en ledamot som blir statsråd inte längre kunna ingå i delegationen.

Nya bestämmelser om normgivning i allvarliga fredstida krissituationer (s.k. beredskapslagar) föreslås införas i regeringsformen. Om det råder en allvarlig fredstida krissituation och förhållandena kräver det ska riksdagen kunna besluta att regeringen ska ha särskilda befogenheter att meddela föreskrifter. Ett sådant beslut ska kräva att minst tre fjärdedelar av de röstande enas om det. Om det är uppenbart att riksdagens beslut inte kan avvaktas ska regeringen få fatta beslutet. Ett sådant beslut ska så snart som möjligt, dock senast inom en vecka, underställas riksdagen för prövning. För att riksdagen ska godkänna beslutet ska det krävas att minst tre fjärdedelar av de röstande enas om detta.

Efter ett aktiveringsbeslut ska riksdagen kunna bemyndiga regeringen att meddela sådana föreskrifter i ett visst ämne som enligt grundlag annars ska meddelas genom lag. I en lag med ett sådant bemyndigande ska det noga anges under vilka förutsättningar bemyndigandet får utnyttjas. Regeringen ska inte kunna bemyndigas att stifta, ändra eller upphäva grundlag, riksdagsordningen eller lag om val till riksdagen.

Om ett dröjsmål skulle leda till avsevärt men för angelägna allmänna intressen ska regeringen efter ett aktiveringsbeslut även *utan* bemyndigande i lag kunna meddela föreskrifter som enligt grundlag annars ska meddelas genom lag eller med stöd av bemyndigande i lag. Regeringen ska inte få stifta, ändra eller upphäva grundlag, riksdagsordningen eller lag om val till riksdagen. Föreskrifter som regeringen meddelar på detta sätt ska vara tidsbegränsade och gälla längst tre månader. De ska så snart som möjligt underställas riksdagen för prövning. För att riksdagen ska godkänna föreskrifterna ska det krävas att minst tre fjärdedelar av de röstande enas om detta. Föreskrifterna ska omedelbart upphöra att gälla

1. om de inte underställs riksdagen inom en vecka från den dag då de beslutades
2. om de inte godkänns vid riksdagens prövning av minst tre fjärdedelars majoritet eller
3. om riksdagen inte prövar föreskrifterna inom en månad från det att de underställdes.

De särskilda befogenheterna för regeringen ska när som helst kunna återkallas av riksdagen. Förslagen i propositionen stämmer överens med de förslag som lämnats av den parlamentariska utredningen SOU 2023:75 Stärkt konstitutionell beredskap. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2027.

## Vänsterpartiets ställningstagande

### **Stärk Lagrådets roll och värnandet av fri- och rättigheter**

Vänsterpartiet står bakom regeringens förslag, men vi menar att vissa justeringar behöver göras i synnerhet när det gäller förslaget om att regeringen i vissa exceptionella fall ska få normgivningskompetens *utan* föregående beslut om bemyndigande i lag av riksdagen. Regeringen föreslås alltså få lagstadgad normgivningskompetens vid allvarliga fredstida krissituationer; t.ex. skulle det kunna gälla vid en pandemi, en omfattande naturkatastrof, kärnkraftsolycka eller annan exceptionell samhällskris där det kan behöva fattas väldigt snabba beslut. I regel ska det vid dessa sällsynta tillfällen först krävas beslut av riksdagen med kvalificerad majoritet, minst tre fjärdedelar, om ett bemyndigande till regeringen. I situationer där det inte är möjligt ska regeringen i sista

hand kunna aktivera beslutet själv. Föreskrifterna får i sådana fall inte röra grundlag, riksdagsordningen eller vallagen. De får gälla längst tre månader och ska snarast underställas riksdagen, inom en vecka.

I dag saknas helt en reglering av sådana samhällskriser i fredstid, till skillnad från vad som gäller vid krig, vilket inte är rimligt. Enligt den föreslagna bestämmelsen ska regeringen inte få stifta, ändra eller upphäva grundlag, riksdagsordningen eller lag om val till riksdagen. Vänsterpartiet vill dock betona vikten av att regeringen är återhållsam när det gäller denna möjlighet att agera självständigt och är av åsikten att det lär vara ytterst få situationer då regeringen inte kan invänta en riksdagsbehandling. Även i tider av kris bör riksdagens och regeringens ansvarsfördelning så långt som möjligt kvarstå.

Många av våra fri- och rättigheter skyddas av grundlagen. Det gäller t.ex. åsiktsfrihet som skyddar mot tvång att uppge politisk, religiös eller kulturell åskådning och skydd mot åsiktsregistrering, skydd mot tortyr, kroppsstraff och dödsstraff. Grundlagen innehåller även förbud mot slaveri och tvångsarbete. Även rätten till en rättvis rättegång är grundlagsskyddad. Yttrandefrihet, informationsfrihet, mötesfrihet, demonstrationsfrihet, föreningsfrihet och religionsfrihet är grundlagsskyddade för svenska medborgare. Grundlagsskyddet innebär att det är svårare att inskränka dessa fri- och rättigheter för riksdagen eftersom grundlag ändras genom speciella regler.

Andra fri- och rättigheter kan inskränkas genom vanlig lag. Yttrandefrihet, informationsfrihet, mötesfrihet, demonstrationsfrihet, föreningsfrihet och religionsfrihet kan begränsas för andra än svenska medborgare. Även skyddet mot tvång att ge till känna åskådning kan begränsas för icke-svenska medborgare.

Vidare kan t.ex. skyddet mot kroppsligt ingrepp, kroppsvisitation, husrannsakan och liknande tvångsmedel samt intrång i förtroliga försändelser och övervakning av personliga förhållanden inskränkas genom vanlig lag. Detsamma gäller rätten till domstolsprövning av frihetsberövande av annan anledning än brott eller misstanke om brott och offentligheten vid domstolsförhandling. Inskränkningarna måste dock alltid vara proportionella, nödvändiga och godtagbara i ett demokratiskt samhälle.

Lagrådet granskar och yttrar sig över lagförslag efter anmodan från regeringen eller ett riksdagsutskott. Lagrådet ska normalt höras över förslag till ändringar i de grundlagar som gäller tryckfriheten och yttrandefriheten i vissa medier och över förslag till lagar som berör enskilda människors fri- och rättigheter, deras personliga och ekonomiska förhållanden eller deras skyldigheter gentemot det allmänna. I Lagrådet ingår domare från Högsta domstolen och Högsta förvaltningsdomstolen. Även andra lagfarna personer, t.ex. nyligen avgångna ledamöter av dessa domstolar, kan förordnas att ingå i Lagrådet. Lagrådet ska bl.a. granska hur lagförslaget förhåller sig till grundlagarna och rättsordningen i övrigt, hur förslagets föreskrifter förhåller sig till varandra, hur förslaget förhåller sig till rättssäkerhetens krav, om förslaget är så utformat att lagen kan antas tillgodose angivna syften och vilka problem som kan uppstå vid tillämpningen. Lagrådet skriver sedan ett yttrande över lagrådsremissen där de har synpunkter på lagförslaget och ibland avråder regeringen från att lägga fram det till riksdagen. Lagrådet har dock ingen möjlighet att hindra regeringen från att presentera en proposition för riksdagen.

I syfte att stärka kvaliteten på ett eventuellt lagstiftningsärende som regeringen beslutat med den nu föreslagna extraordinära möjligheten anser vi att Lagrådets roll bör stärkas. Det kan t.ex. vara rimligt att Lagrådet vid denna typ av ärenden har i uppgift att granska att lagen uppfyller grundlagens krav på proportionalitet, nödvändighet och godtagbarhet i ett demokratiskt samhälle. Regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att

se över hur Lagrådets roll kan stärkas vid regeringens extraordinära normgivningskompetens. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

### **Beredskapslagar för fredstida kriser**

I dag finns det beredskapslagar för krig och krigsfara som kan aktiveras av riksdagen. Motsvarande föreslås av regeringen i den nu aktuella propositionen för fredstida kriser. Riksdagen ska kunna aktivera beslut om fredstida kris varpå regeringen ska kunna meddela förordning *med stöd* av bemyndigande i lag (s.k. beredskapslagar).

Vidare pågår, enligt den information vi fått, ett arbete på Regeringskansliet med att ta fram beredskapslagar för fredstida kriser inom en rad områden. Detta är enligt Vänsterpartiets mening positivt eftersom beredskapslagar leder till bättre förutsägbarhet och förhoppningsvis gör att regeringen inte behöver använda sig av den nu föreslagna extraordinära normgivningskompetensen.

Därför behöver regeringen intensifiera arbetet med att ta fram beredskapslagar för fredstida kriser. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

*Jessica Wetterling (V)*

*Lotta Johnsson Fornarve (V)*

*Tony Haddou (V)*

*Gudrun Nordborg (V)*

*Håkan Svenneling (V)*

*Hanna Gunnarsson (V)*

*Maj Karlsson (V)*

*Karin Rågsjö (V)*